

O USAMLJENOSTI, IZMEĐU PROSVIJEĆENOG MAINSTREAMA I EKSPERIMENTA

Na isteku petogodišnjeg mandata Hrvoja Ivankovića kao izbornika *Međunarodnog festivala malih scena* u Rijeci

PREMIJERE
RAZGOVORI

PROTUKRITIKA

MEĐUNARODNA
SCENA

FESTIVALI

TEMAT

PRODUKCIJA

ISTRAŽIVANJE

TEORIJA

SJEĆANJA

NOVE

KNJIGE

DRAME

Međunarodni festival malih scena u Rijeci osnovan je prije petnaest godina s namjerom da na jednom mjestu okupi najbolje komorne predstave hrvatskog teatra. Njegovi osnivači, umjetnički direktor Nenad Šegvić i prvi selektor Dalibor Foretić, nisu u početku mogli računati na inozemne predstave, prvenstveno zbog financijskih razloga, ali i tih prvih godina gostuju projekti iz regije, doduše izvan konkurencije, poput ljubljanskog *Teatra Glej* i *Slovenskog mladinskog gledališča* ili sarajevskog *Kamernog teatra 55*. Pred kraj petogodišnje izborničke karijere prerano umrogl Dalibora Foretića, festival se nezadrživo širi i postaje međunarodnim, a Foretićev nasljednik Jasen Boko nastavlja zacrtanim putem i u Rijeku dovodi sve kvalitetnija europska ostvarenja. Za Bokina mandata na festivalu po prvi puta pobjeđuju inozemne predstave: godine 1999. *Posjet SNG-a* iz Ljubljane i 2000. *Ferdydurke* poljskog teatra *Provisorium*. Na festival sve to vrijeme kontinuirano dolazi i *best of* hrvatskih maloscenskih uspješnica pa su tako rado viđeni gosti festivala projekti Renea Medveška, dvojca Jelčić/Rajković i *Teatra Exit*. Nakon trogodišnjeg Bokina mandata nasljeđuje ga Darko Lukić koji nastavlja s usporednim praćenjem kvalitetnih ostvarenja u regiji i dostupnih projekata iz zapadne Europe pa njegov izbornički staž obilježavaju sjajne predstave Tomija Janežića, Sandora Zsotera, Arpada Schillinga i Jagoša Markovića. Na mjesto selektora 2004. godine dolazi Hrvoje Ivanković s nezahvalnom zadaćom da razriješi daljnju sudbinu festivala. Hoće li se selekcija koncentrirati oko regionalnih predstava "bez titla" ili će se do kraja otvoriti prema širem europskom prostoru?

Prve godine svog selektorskog mandata Ivanković se odlučuje isključivo za radove s istoka Europe, pronalazeći u njima zajedničku crtu koja će se ponavljati i ubuduće, njegovim vlastitim riječima: *Većina tih predstava govori (...) o raznim oblicima agresije i manipulacije, o problematičnim međuljudskim odnosima unutar zatvorenih i izoliranih mikrosvjetova, o srazu pojedinca s pojedincem i/ili povijesnim i društvenim procesima što postupno, ali neumoljivo razaraju njegov identitet*. Ivanković dodatno suzuje fokus birajući uglavnom predstave mladih redatelja, s izuzetkom Srbina Dejana Mijača i Rusa Jurija Ljubimova. Ljubimovljeva predstava *Marat Sade* jedina je koja se ni po čemu nije uklapala u program, ali je očigledno pozvana da riječka publika još jednom, vjerojatno zadnji put vidi velikoga ruskog nestora režije na djelu. Ostatak selekcije zbilja je raznim sredstvima upozoravao na iste stvari, jednako aktualne u Hrvatskoj, Sloveniji ili Mađarskoj i Bugarskoj. Bela Pinter predstavio se zadivljujućom koreodromom *Bolnica Bakony* koja je duhovitom ironijom spajala suvremenu otuđenost s bezvremenim folklorom, a Tomi Janežić treći je put na Male scene došao s dirljivom ptujskom inscenacijom *Baltimorskog valcera* Paule Vogel. Najanimljiviji domaći predstavnik te godine bio je Teatar Exit s kulturnim *work in progressom* *To samo Bog zna* Saše Anočića. Većinu nagrada, uključujući i onu za najbolju predstavu, u Bugarsku je odnio Bojko Bogdanov za *Gledaloto ili vječnu balkansku krčmu*, sofijskog Novog dramskog teatra suza i smijeha. Bogdanovljeve *Gledaloto*, lepšav i slikovit kolaž rasplešanih balkanskih stereotipova, plijeni prvenstveno neizbježnim emotivnim nabojem i

kvalitetno glumački izvedenim skupnim scenama.

Druga Ivankovićeve godina, 2005., obilježena je egidom *modeli prezentacije tragičkog iskustva*. Suprotstavljajući se i diskutirajući sa Steinerovim tezama o krizi moderne tragedije, selektor osmišljava program u kojem se opet većinom mladi redatelji reinterpretacijom klasičnih predložaka ili ponekim svježim dramskim tekstom približavaju odgovoru na pitanje o svojstvima suvremenog tragičnog teksta i, Steinerovim riječima rečeno, *suhom i skrovitom značaju moderne patnje*. Najznačajniji događaj na festivalu bez sumnje je bio Čehovljeve *Galeb* Árpada Schillinga, redatelja koji se u prethodnom, Lukićevu mandatu već predstavio festivalskoj publici ekspresionističkim glumačkim vatrometom pod nazivom *Radnički cirkus*, po motivima Büchnerova *Woyzecka*. Schilling *Galeba* stvara potpuno drugačije, bez scene i kostima, na maloj sceni, ispravno zaključujući kako se u Čehova baš sve krije u odnosima među likovima. Dugotrajni laboratorijski pristup radu s briljantnim stalnim članovima njegova Kretakora stvorio je zapanjujuće magnetno polje glumačke igre u

kojem nije bilo slabog mjesta, u što se iste te godine mogla uvjeriti i publika u Avignonu i Edinburghu. Zapažena gostovanja ostvarili su i Letonsko narodno kazalište s halucinogenim i duhovitim čitanjem letonskog klasika Rainisa te belgijska skupina De Onderneming, uspješna na mnogim svjetskim festivalima, s obradom motiva iz djela Agote Krištof *Bilježnica* i *Dokaz*. Zapažena je bila i domaća uspješnica *Hkd teatra*, Ionescova *Čelava pjevačica*, koja je osvojila nagradu publike.

Godina 2006. vraća naglasak na psihologiju zatvorenih i izoliranih sredina, ugošćujući po prvi puta na festivalu skupine iz Njemačke i Češke. Najčešća tema i čvrsta poveznica među predstavama bili su mikrosvijetovi, bilo da su umjetno stvoreni ili takvi postoje već stoljećima, u kojima vrijede specifična pravila. Pobjednička predstava s pravom je postala češka *Slavi – emigrantova pjesma* Slovaka Viliama Dočolomanskog i skupine Farma u pećini. Dočolomanski je na dojmljiv i zanatski neprikosnoven način osmislio rasplešanu etno-koreodramu, začinjenu prekrasnim songovima Marijane Sadowske i protkanu gorkim

motivima ekonomskih migracija slavenskih naroda. Depresivna tematikom i razgaljujuća provedbom u seriji glazbeno-plesnih etida, *Emigrantova pjesma* pružila je zanimljiv otklon od prevladavajuće festivalske okrenutosti dramskom teatru sa snažnom tekstualnom osnovom, i unatoč tome, ili baš zato, zaslužila glavnu nagradu. Drugi vrhunac festivala gostovanje je još jedne ruske legende nakon Ljubimova, velikog Kame Ginkasa i njegove predstave *Rotšilda viola* koja je na "Zlatnoj masci" 2004. godine nagrađena kao najbolja ruska predstava. Ginkas dramatiizira neveliku Čehovljevu novelu stvarajući gustu mrežu simbola u izrazito narativnoj konstrukciji, u prvi plan stavljajući kontrastni odnos usukanog Židova Rotšilda, u kreaciji Igora Jasuloviča, te vehementnog i srčanog Jakova u interpretaciji sjajnog Valerija Barinova. Festival su posjetili stari znanci Rene Medvešek, sa sjajnim komentarom

dijagnozu samoće pojedinca unutar tako zamišljenih sredina. Možda najjače izdanje festivala upoče ugostilo je veliki broj iznimnih teatarskih događaja, među kojima nisu zaostajali ni hrvatski predstavnici, dvojac Jelčić/Rajković s maštovito oblikovanom studijom ljudi koji su, manjkom sreće ili truda, izgubili volju za sretnim završetkom, te Saša Anočić s autohtonom tragikomedijskom patnje malog čovjeka. Predstave *S druge strane* Bobe Jelčića i *S misao života gospodina Lojtrice* Saše Anočića pokazale su također spremnost hrvatskog teatra da iznjedri osebujne autorske ličnosti kojima je zajednički specifičan kreativni proces rada, neobilježen strogo određenim literarnim ishodištem i s glumačkim improvizacijama kao poželjnim gradivnim materijalom dramske fakture. Iznimno zanimljiva bila je i predstava *Sonja* Alvisa Hermanisa, koja je na tragu egide prethodne godine istraživala kazališno po-

jeva, a svojevrsni epilog tim ostvarenjima dala je predstava *Fragile* redatelja Matjaža Pograjca po tekstu Tene Štivičić, koja je tu tako često spominjanu samoću i odbačenost prenijela u suvremeni globalistički *melting pot* multietničkog Londona. Najboljom predstavom festivala proglašen je mađarski *Samljeveninestao* u režiji vrlo mladog Viktora Boda, u kojem je na rijetko viđen način opisan unezvjerjen svijet Kafkina *Procesa*, stilom koji uključuje klasični dramski i fizički teatar, hip-hop i mjuzikl, breakdance i odbljeske artaudovskog teatra okrutnosti.

Na samom kraju dugog mandata, u jubilarnoj petnaestoj godini festivala, Ivanković je ponudio ponešto opušteniji, revijalni program neopterećen čvrstim zajedničkim nazivnikom, ali se i ove, 2008. godine pokazalo kako su najsnažnije predstave bile upravo one koje su se bavile odbljescima usamljenosti pojedinca. Tako je aus-

kim kreacijama. Slovak Viliam Dočolomansky vratio se na festival radom *Čekaonica*, u kojem je s približno istom ekipom na isti zapanjujući način osmislio koreodramski komentar slovačkih deportacija Židova u osvit Drugoga svjetskog rata. Simboličnu snagu kufera i motiv prisilnog putovanja prenio je i u ovogodišnju *Čekaonicu*, premještajući kritičku oštricu u vlastito dvorište te je opet osvojio nagradu za najbolju festivalsku predstavu. Treći iz ovogodišnjeg trolista najboljih začudni je Talijan Pippo Delbono, koji je s dirljivom tematizacijom smrti od AIDS-a u *Ovoj divljoj tami* pokazao kako kazalište može biti životno i iskreno, čak i onda kada se u estetskom smislu izvedba u potpunosti odmiče od realnosti života prema izmaštanim slikama redateljevih unutarnjih nemira.

Komparativna analiza programa Malih scena tijekom i neposredno prije Ivankovićeve mandata s ostalim festiva-

PREMIJERE

RAZGOVORI

PROTUKRITIKA

MEĐUNARODNA SCENA

FESTIVALI

TEMAT

PRODUKCIJA

ISTRAŽIVANJE

TEORIJA

SJEĆANJA

NOVE

KNJIGE

DRAME

Medeja

svakodnevice iz zagrebačkoga ZKM-a pod nazivom *Vrata do...* te redatelj Dejan Mijač i spisateljica Biljana Srbljanović s beogradskim *Skakavcima* iz Jugoslavenskog dramskog pozorišta.

Sljedeće 2007. godine koncept se nastavlja na izolirane mikrosvjetoze, proniknuvši još dublje u unutarnju

datan prostor zatvorenih svjetova, sa specifičnom narativnom strukturom u kojoj se miješaju pripovjedački diskurs i vrhunska nijema kreacija riškoga glumca Gundarsa Ābolinša u ulozu glavne junakinje. *Živote moj* Emme Dante i *Odumiranje* Dušana Spasojevića u režiji Egon Savina vrlo su kvalitetni uradci na temu izoliranosti ruralnih kra-

Ova divlja tama

trijski Burgtheater gostovao s *Medejom*, odnosno [*mede:a*]:om, u režiji velike poljske zvijezde Grzegorza Jarznye, koji je prastari mit o barbarskoj čedomorki majstorski osuvremenio i postavio u snobovsku i ksenofobičnu atmosferu današnjeg Beča, stvarajući istodobno vrlo stiliziranu i bolno životnu predstavu sa sjajnim glumač-

Čekaonica

lima u ovom dijelu Europe pokazuje dodirne točke s gotovo svim važnijim manifestacijama u regiji. Riječki festival upravo zbog otvorenosti koncepcije djelomično se programski preklapa sa skupovima koji teže avangardi, poput zagrebačkog *Eurokaza*, beogradskog *Bitefa* i ljubljanskog *Ex ponta*, ali i s nešto tradicionalnijim festivalima poput

Ples smrti

sarajevskog *Messa* te slovačke *Divadelne Nitre* i poljskih *Dijaloga u Vroclavu* i *Kontakta u Torunu*. Riječkom Festivalu malih scena pogoduje i održavanje u svibnju, što mu daje pet mjeseci ekskluzivne prednosti nad gotovo svim drugim festivalima koji se uglavnom održavaju na jesen. Sarajevski je *Mess* tako, financijski moćniji i neopterećen primarnim fokusom na komornije izvedbe, proteklih godina ugostio velike europske zvijezde kao što su Peter Brook i Oskaras Koršunovas, ali i neke predstave koje smo mogli vidjeti i u Rijeci. Tako je iste godine kad je prikazan na Festivalu malih scena, pet mjeseci kasnije u Sarajevu gostovao poljski teatar *Provizorijum s Prizorima iz srednjoeuropskog života* i rumunjska *Elektra* u režiji Mihaia Maniutua. Pobjedničku predstavu 11. Festivala malih scena *Gledaloto - Balkanska krčma* riječke je publika vidjela godinu prije negoli sarajevska, dok je *Samljeveninestao*

mađarske mlade zvijezde Viktora Boda u Rijeku došla dvije godine nakon nagrade na *Messu*. Nova predstava dvojca Jelčić/Rajković *S druge strane*, crnogorska predstava *Nigdje nikog nemam* te srpski *Cirkus historija* i *Čeif* također su prikazani na oba festivala. Nešto avangardniji *Bitef* iste godine kad i riječki festival prikazuje Schillingov *Radnički cirkus* i Bodov *Samljeveninestao*, a Janežičeve *Tri sestre* u Beogradu gostuju čak dvije godine nakon zapažene riječke izvedbe. Sa zagrebačkim Eurokazom nije bilo izravnih preklapanja, ali su oba festivala ugostila predstave talijanke Emme Dante i mađara Bele Pintera. Ljubljanski *Ex ponto* također je ugostio i *Radnički cirkus* i *Samljeveninestao*, kao i sarajevsku *Helverovu noć* u režiji Dine Mustafića i *Hodnik* Matjaža Zupancića. Ljubljana je godinu dana nakon što su pobijedili u Rijeci ugostila i *Slave - emigrantovu pjesmu* Wiliama Dočolomanskog.

Programskih sličnosti riječki je festival imao i s festivalima u Nitri, Wroclawu i Torunu, gdje se uglavnom godinu dana Rijeke između ostalog mogao vidjeti i Schillingov *Galeb*, Hermanisova *Sonja*, *Život moj Emme Dante* te *Bilježnica* i *Dokaz* belgijskog kazališta De Onderneming. S druge strane zagrebačkog ZKM-a i *Fragile* Slovenskoga mladinskog gledališča na Divadelnoj Nitri prikazani su nakon gostovanja u Rijeci, što rječito govori o dvosmjernoj komunikaciji između riječkih Malih scena i ostalih festivala u regiji.

Hrvoje Ivanković kao selektor na Međunarodnom festivalu malih scena zadržao se punih pet godina pa se može govoriti o dugogodišnjoj nakani i trudu da se ta manifestacija učini prepoznatljivom i izvan hrvatskih granica. Konceptijom sličan spominjanim istočnoeuropskim festivalima u tranzicijskim zemljama, Divadelnoj Nitri, Dijalogu u Vroclavu ili Kontaktu u Torunu, Festival malih scena nametnuo se kao najkvalitetniji hrvatski međunarodni festi-

val okrenut prvenstveno dramskom kazalištu, u kojem se vrhunski, Ivankovićevim riječima *prosvijećeni* mainstream susreće s istraživačkim kazalištem, a regionalne teatarske poetike uspoređuju se s trenutačnim (istočno)europskim vrhovima. Još uvijek nedovoljna financijska moć organizatora jedan je od razloga okrenutosti festivala na uglavnom istočnoeuropski teatar, koji je po mnogim mišljenjima i kazališno življa polovica ujedinjene Europe, a jedina zamjerka nevezana za financije može se naći u ponešto blažem kriteriju kad je riječ o selekciji regionalnih produkcija, posebno hrvatskih i srpskih. Unatoč tome, riječke su Male scene već petnaestu godinu bastion dobrog kazališta i svibanjski prioritet za sve kazalištarce iz šire regije pa se samo valja nadati da će kvalitetan selektorski rad sljedećeg proljeća nastaviti netko jednako kompetentan i zaljubljen u teatar.

San ivanjske noći

